

บทที่ 1

บทนำ

1. ที่มาและความสำคัญของปัญหา

สถานการณ์ทางการท่องเที่ยวในปัจจุบันมีการเจริญเติบโตอย่างรวดเร็ว ทั้งนี้เนื่องมาจากจำนวนประชากรเพิ่มมากขึ้นยังทำให้เกิดความต้องการในการเดินทางมากขึ้นเช่นกัน ประกอบกับปัจจัยด้านเศรษฐกิจของประเทศต่างๆที่ดีขึ้น โดยเฉพาะนับตั้งแต่หลังสงครามโลก ทำให้ประชาชนมีเวลาว่างและรายได้มากขึ้น จึงทำให้เกิดการเดินทางท่องเที่ยวทั้งภายในและระหว่างประเทศที่ขยายตัวเพิ่มขึ้นตามลำดับ การพัฒนาด้านเทคโนโลยีที่มีความทันสมัยทำให้เกิดความสะดวกแก่นักท่องเที่ยว ทั้งการเดินทาง การติดต่อสื่อสาร การให้ความปลอดภัยต่อการเดินทางท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยว ทำให้เพิ่มความมั่นใจแก่นักท่องเที่ยว เพราะแหล่งท่องเที่ยวใดที่ไม่มีความปลอดภัย ย่อมไม่เป็นที่นิยมหรือไม่สามารถพัฒนาให้เติบโตได้ องค์การการท่องเที่ยวโลกหรือWTO (World Tourism Organization) ได้พยากรณ์ว่า ในปี ค.ศ. 2020 จะมีนักท่องเที่ยวระหว่างประเทศ จำนวนถึง 1,600 ล้านคน รวมถึงการประมาณว่าการเติบโตทางเศรษฐกิจทั้งในประเทศกำลังพัฒนาและประเทศอุตสาหกรรม จะส่งผลให้ทั่วโลกมีผลิตภัณฑ์มวลรวมทั่วโลกเพิ่มขึ้น เป็นสองเท่าจากโลกปัจจุบันเป็นจำนวน 56 ล้านเหรียญสหรัฐฯ ทำให้เกิดการกระจายรายได้ให้แก่ประชากรทั่วโลก ซึ่งส่งผลถึงการเกิดรายได้จากการท่องเที่ยวระหว่างประเทศที่เพิ่มขึ้นอย่างมหาศาล (วไลลักษณ์ น้อยพยัคฆ์, 2542) โดยเฉพาะในช่วง 40 ปี ที่ผ่านมา องค์การการท่องเที่ยวโลก ได้ประมาณว่า ในปี ค.ศ. 2001 จะมีนักท่องเที่ยวนานาชาติ 664 ล้านคน และ 937 ล้านคนใน ปี ค.ศ. 2010 การท่องเที่ยวจะขยายตัวสูงสุดในภูมิภาคเอเชียแปซิฟิกถึงร้อยละ 14 (สถาบันวิจัยเพื่อพัฒนาประเทศไทย, 2540)

การท่องเที่ยวจึงเป็นอีกธุรกิจหนึ่งที่มีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนาประเทศ ในด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม การท่องเที่ยวเป็นธุรกิจที่สามารถนำเงินตราต่างประเทศเข้ามาภายในประเทศได้อย่างมหาศาล

อย่างไรก็ตาม แม้ว่าการพัฒนาและการส่งเสริมการท่องเที่ยวดังกล่าวจะส่งผลดีต่อประเทศ แต่ในทางกลับกันก็ส่งผลกระทบต่อสภาพเศรษฐกิจ ซึ่งเกิดการกระจายรายได้จากการท่องเที่ยวกลับสู่ภาคชนบทน้อยมาก เนื่องจากการขาดความยุติธรรมในการสร้างกลไกทางการกระจายรายได้ ซึ่งโดยส่วนใหญ่แล้ว การกระจายรายได้กระจุกตัวอยู่ในกลุ่มธุรกิจการท่องเที่ยวขนาดใหญ่ คนในพื้นที่โดยเฉพาะในชนบทไม่มีบทบาทในการกำหนดทิศทาง

การพัฒนาการท่องเที่ยวของคน (เกริกเกียรติ พิพัฒน์เสรีธรรม , 2528) เกิดความเปลี่ยนแปลงในระบบสังคม และวัฒนธรรม ดังเช่น ขนบธรรมเนียมประเพณีของท้องถิ่นที่ได้รับการฟื้นฟูถูกนำไปปฏิบัติที่ไม่ตรงตามวัตถุประสงค์ดั้งเดิม การลอกเลียนแบบทางวัฒนธรรมระหว่างนักท่องเที่ยวกับประชาชนในท้องถิ่น ทำให้สูญเสียเอกลักษณ์ของท้องถิ่น (ปฐคดี อากมานนท์ มอนซอนและคณะ, 2535) วิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชุมชนเกิดการเปลี่ยนแปลง รวมถึงพฤติกรรมของประชาชน สภาพปัญหาทางสังคมเสื่อมโทรมลง การเสื่อมถอยทางระบบคุณค่าและโครงสร้างทางวัฒนธรรมและประเพณี ปัญหาโสเภณี อาชญากรรม และยาเสพติด (Alison O' Grady, 1990)

สิ่งแวดล้อมได้เกิดผลกระทบด้านลบ การเปลี่ยนแปลงด้านสิ่งแวดล้อมของพื้นที่ทำให้เกิดลักษณะความเป็นธรรมชาติของพื้นที่หมดไป อีกทั้งยังก่อให้เกิดความเสื่อมโทรมแก่พื้นที่เพราะขาดการคำนึงถึงขีดความสามารถในการรองรับ (ขวัญสุวรรณ อติโพธิ, 2538) ลักษณะทางธรรมชาติของสิ่งแวดล้อมถูกทำลาย เช่น การทิ้งขยะของเสียลงในแหล่งน้ำ การสร้างปัญหาต่อมลภาวะทางอากาศ เพราะในแหล่งท่องเที่ยวที่มีจำนวนยานยนต์หนาแน่น ให้มีการปลดปล่อยควันเสีย การสูญเสียพืชพรรณจากการเข้าไปปลูกสิ่งก่อสร้างในป่า การเผาป่าทำลายป่าไม้หรือ แม้แต่การทำลายพื้นที่เพื่อรองรับนักท่องเที่ยว สัตว์ป่าถูกรบกวนและลดจำนวนลงจากการบุกรุก ป่าไม้ซึ่งเป็นแหล่งที่อยู่อาศัย (Alison O' Grady, อ้างแล้ว) เนื่องมาจากการขาดความรู้อย่างถ่องแท้ของนักท่องเที่ยวในการดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยว (ปฐคดี อากมานนท์ มอนซอนและคณะ, 2535)

ประเทศไทยเป็นอีกประเทศหนึ่ง ที่การขยายตัวทางการท่องเที่ยวเพิ่มขึ้นอย่างมาก อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวของไทยมีความสำคัญและมีบทบาท โดยเฉพาะในด้านเศรษฐกิจ ได้ถูกจัดอยู่ในอันดับต้นๆ ของการนำเงินตราต่างประเทศเข้ามาในประเทศ ในปี พ.ศ. 2540 ประเทศไทยมีรายได้จากอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวถึง 220,754.50 ล้านบาท คาดว่าจะมีจำนวนนักท่องเที่ยว 12 ล้านคน ในปี พ.ศ. 2546 จำนวนรายได้จากการส่งเสริมการท่องเที่ยวมากกว่าการส่งเสริมการพัฒนาด้านอื่นๆ โดยเฉพาะการส่งออก รัฐบาลจึงส่งเสริมให้เป็นปีแห่งการส่งเสริมการท่องเที่ยวไทยหรือ Amazing Thailand (1998-1999) ซึ่งส่งผลทำให้ประเทศไทยมีรายได้จากการท่องเที่ยวเป็นจำนวนมาก

จากวิกฤติการณ์ทางเศรษฐกิจในประเทศเมื่อกลางปี 2540 รัฐบาลได้กำหนดให้ธุรกิจการท่องเที่ยวเป็น 1 ใน 2 สาขาหลักในการนำเงินตราต่างประเทศโดยเร่งด่วน นอกจากนี้ยังได้จัดทำแผนการท่องเที่ยวประจำปี 2541-2542 ซึ่งเป็นการปรับแผน สำหรับใช้ในการดำเนินการในปี พ.ศ. 2542 เพื่อให้เกิดการสอดคล้องกับสถานการณ์ปัจจุบัน แสดงให้เห็นว่ารัฐให้ความสำคัญกับการส่งเสริมการท่องเที่ยวในด้านของเศรษฐกิจ ภายในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 ได้ให้ความสำคัญกับ "คน" การพัฒนาให้คนมีศักยภาพและมีคุณภาพชีวิตที่ดี โดยระบุให้

การท่องเที่ยวเป็นอีกฐานหนึ่งในการผลิต เพื่อพร้อมรับกับการเปลี่ยนแปลงในตลาดโลก มุ่งเน้นให้การท่องเที่ยวเพิ่มขีดความสามารถในสาขาบริการ การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวและส่งเสริมการท่องเที่ยว เพื่อให้เกิดการเพิ่มวันพักใ้หมาก เกิดการใช้จ่ายของนักท่องเที่ยวมากขึ้น นอกจากนี้ภายในแผนนโยบายการพัฒนาการท่องเที่ยวเร่งด่วนปี 2542 ซึ่งมีแนวทางในการพัฒนาสินค้าทางการท่องเที่ยว เน้นให้ท้องถิ่นเห็นความสำคัญกับการท่องเที่ยวและเข้ามามีบทบาทในการบริหารการจัดการและบำรุงรักษาทรัพยากรการท่องเที่ยวของตนเอง ความสำคัญของประชาชนในชุมชนจึงมีบทบาทอย่างยิ่งในการจัดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

การหาแนวทางในการพัฒนาเพื่อให้เกิดความยั่งยืน เพื่อลดการส่งผลกระทบต่อด้านลบของการท่องเที่ยว ดังที่ปรากฏในการประชุมที่นครริโอ เดอ จานโร ประเทศบราซิล ในปีค.ศ. 1992 ได้มีการกำหนดแผนปฏิบัติการ 21 (Agenda 21) เป็นแผนการพัฒนาอย่างยั่งยืน ที่ระบุถึงการท่องเที่ยวว่าควรมีทิศทางที่ตัดสินใจพัฒนาและการจัดการอย่างยั่งยืน ควรเชื่อมโยงระหว่างเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมเข้าด้วยกัน การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนนั้นจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีขอบเขตที่ครอบคลุมทั้งศักยภาพทางกายภาพของชุมชน ขนบธรรมเนียมประเพณี การกระจายผลประโยชน์ทางการท่องเที่ยวที่จะเกิดขึ้น โดยจะต้องไม่กระจุกตัวเฉพาะ ผู้ประกอบการท่องเที่ยว สิ่งสำคัญที่จะทำให้การท่องเที่ยวยั่งยืนได้คือ การให้ประชาชนเข้ามามีบทบาทและมีส่วนร่วม ไม่ว่าจะเป็นในระดับรากหญ้า หรือในระดับวางแผน (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2539) แนวคิดดังกล่าวเป็นการให้ความสำคัญทั้งทางด้าน เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมของชุมชน

จากแนวคิดการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนและแผนพัฒนาในระดับประเทศ ทำให้มองเห็นถึงการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน โดยให้ความสำคัญกับการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวทางธรรมชาติ การให้ความสำคัญกับชุมชนท้องถิ่นผู้เป็นเจ้าของพื้นที่ เพื่อรองรับการขยายตัวของ การท่องเที่ยวและเป็นผู้ให้บริการทางการท่องเที่ยวแก่นักท่องเที่ยว การคำนึงถึงขีดความสามารถที่รองรับได้ของชุมชน ชุมชนต้องมีบทบาทในการจัดการแหล่งท่องเที่ยวของตน ทั้งนี้รวมถึงการได้รับผลประโยชน์ การกระจายรายได้อย่างยุติธรรม การมีส่วนร่วมของชุมชนย่อมทำให้ชุมชนได้แสดงถึงศักยภาพ และความเข้มแข็งของชุมชนในการจัดการแหล่งท่องเที่ยวของตนเองอันจะนำไปสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืน

การพัฒนาประเทศเพื่อผลประโยชน์ในด้านเศรษฐกิจ ให้ความสำคัญของการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีการจัดการควบคู่กันไป ดังนั้น การพัฒนาการท่องเที่ยวจึงอยู่ภายใต้บทบาทของชุมชนท้องถิ่นเป็นสำคัญ เพื่อรองรับกับตลาดการท่องเที่ยวที่มีแนวโน้มเพิ่มสูงขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งประเทศไทยได้ส่งเสริมให้เป็นปีแห่งการท่องเที่ยว 2541-2542 (Amazing Thailand 1998-1999) จึงทำให้จังหวัดต่างๆ ทั้งที่มีศักยภาพทางการท่องเที่ยว

สูงไปจนถึงคำต้องวางแผนและจัดหากลยุทธ์ เพื่อส่งเสริมและสนับสนุนให้ชุมชนสร้างความสนใจ และดึงดูดใจให้นักท่องเที่ยวเข้ามาเยือน

จังหวัดเพชรบุรีเป็นอีกจังหวัดหนึ่งที่มีศักยภาพทางการท่องเที่ยวในระดับสูง จากการวิเคราะห์โดยอาศัยตัวแปรความพร้อมในด้านสาธารณูปโภค ความสำคัญ และความน่าดึงดูดใจของแหล่งท่องเที่ยว ความสามารถในการเข้าถึง 12 ตัวแปร (โครงการศึกษาเพื่อจัดทำแผนปฏิบัติการฟื้นฟูทรัพยากรการท่องเที่ยวในพื้นที่อนุรักษ์, 2541) แหล่งท่องเที่ยวมีความหลากหลาย ทั้งแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติที่มีชื่อเสียงเช่น ชายหาดชะอำ ชายหาดปึกเตียน อุทยานแห่งชาติแก่งกระจาน หรือแหล่งท่องเที่ยวทางศิลปวัฒนธรรม วิถีชีวิตและขนบธรรมเนียมประเพณีต่างๆ แหล่งท่องเที่ยวประเภทหลังนี้กำลังได้รับความนิยมอย่างมาก ในการจัดทำให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีชื่อเสียง เพราะในจังหวัดเพชรบุรีมีชุมชนที่มีวิถีชีวิตที่เป็นเอกลักษณ์ และสามารถส่งเสริมให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมหลายแห่ง กลุ่มชนดังกล่าวมีหลายชุมชนด้วยกันรวมถึง ไทยทรงดำหรือลาวโซ่ง ซึ่งเป็นกลุ่มชนเผ่าไทที่ตั้งถิ่นฐานรกรากอยู่ในแผ่นดินไทยมายาวนานนับ 200 ปี ชุมชนมีวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัวคือ การแต่งกาย ทรงผม ภาษา บ้านเรือน อาหารและการประกอบอาชีพ ตลอดจนความเชื่อที่สืบทอดกันมานานก่อให้เกิดพิธีกรรมและประเพณีที่น่าสนใจมากมาย แม้ว่ากระแสวัฒนธรรมจากภายนอกจะเข้ามาทดแทนและกระทบวัฒนธรรมดั้งเดิม แต่วิถีชีวิตที่เคยสืบทอดปฏิบัติต่อกันมานั้น ยังคงได้รับการสืบสานอย่างต่อเนื่อง

บ้านเขาย้อย หมู่ 5 ตำบลเขาย้อย อำเภอเขาย้อย จังหวัดเพชรบุรี ประกอบด้วยประชากรส่วนใหญ่เป็นชาวไทยทรงดำหรือลาวโซ่ง ที่ยังคงดำเนินวิถีชีวิตตามแนววัฒนธรรมชุมชน ชุมชนแห่งนี้ได้จัดให้ชุมชนกลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวในนามโครงการ “เยี่ยมเรือนเยือนเหย้าชาวไทยทรงดำ” ลักษณะกิจกรรมคือการทำบริการที่พัก การแสดงกิจกรรมที่เน้นรูปแบบของการชมวิถีชีวิตไทยทรงดำ เช่นการทำนา การทอผ้า การเล่นดนตรี การละเล่นต่างๆ

การศึกษาครั้งนี้ผู้ศึกษามีความสนใจเกี่ยวกับชุมชนกับการท่องเที่ยว จึงทำให้ผู้ศึกษาได้เลือกพื้นที่แห่งนี้ เพื่อการศึกษาถึงศักยภาพของชุมชนที่เกิดจากปัจจัยใด จึงทำให้เกิดการจัดตั้งโครงการนี้และได้จัดทำเป็นหมู่บ้านท่องเที่ยวได้ ชุมชนมีวิธีการและสามารถจัดการหมู่บ้านท่องเที่ยวได้อย่างไร และมีปัจจัยใดที่สนับสนุนและส่งเสริมให้ชุมชนเกิดศักยภาพในการจัดการแหล่งท่องเที่ยวได้

2. วัตถุประสงค์การศึกษา

1. เพื่อศึกษาศักยภาพของชุมชนไทยทรงดำในการจัดการแหล่งท่องเที่ยว บ้านเขาย้อย ตำบลเขาย้อย อำเภอเขาย้อย จังหวัดเพชรบุรี
2. เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีผลทำให้ชุมชนเกิดศักยภาพในการจัดการแหล่งท่องเที่ยว

3. ขอบเขตการศึกษา

3.1 ขอบเขตด้านพื้นที่

การศึกษาครั้งนี้เป็นการศึกษาในชุมชนที่ได้จัดทำเป็นแหล่งท่องเที่ยว คือ บ้านเขาย้อย ตำบลเขาย้อย อำเภอเขาย้อย จังหวัดเพชรบุรี โดยผู้วิจัยมีเหตุผลในการเลือกพื้นที่ ดังนี้คือ

- 1) เป็นชุมชนที่มีประวัติในการตั้งถิ่นฐานมาเป็นระยะเวลายาวนาน
- 2) เป็นชุมชนที่มีวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณี ความเชื่อและวิถีชีวิตแบบพื้นบ้านที่เป็นของตนเองและยังคงดำรงอยู่
- 3) เป็นชุมชนที่กำลังได้รับการสนับสนุนและส่งเสริมให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวในนามโครงการเชื่อมเรือนเชื่อมเหย้าชาวไทยทรงดำ

3.2 ขอบเขตด้านเนื้อหา

เนื้อหาของการทำงานวิจัยในครั้งนี้ได้ศึกษาเกี่ยวกับเรื่องต่างๆของชุมชนดังนี้

- 1) การศึกษาข้อมูลพื้นฐาน ประวัติศาสตร์ความเป็นมา ลักษณะโครงสร้างภายในชุมชน
- 2) การศึกษาตามขอบเขตของวัตถุประสงค์การศึกษา ได้แก่
  - การดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวของชุมชน โดยศึกษาความเป็นมาของโครงการ การรวมกลุ่ม การจัดตั้งกลุ่ม การระดมเงินทุน การเผยแพร่และประชาสัมพันธ์ การกระจายผลประโยชน์ให้กับชุมชน
  - วัฒนธรรมชุมชนภายใต้ระบบการผลิต ระบบความสัมพันธ์และระบบคุณค่า
  - การพึ่งตนเองของชุมชนในด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม
  - การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการแหล่งท่องเที่ยว

4. นิยามศัพท์

ศักยภาพชุมชนในการจัดการแหล่งท่องเที่ยว หมายถึง ความสามารถของชุมชนในการดำเนินงานจัดการแหล่งท่องเที่ยว โดยอาศัยปัจจัยด้านวัฒนธรรมชุมชน การพึ่งตนเอง การมีส่วนร่วมของประชาชน

การจัดการแหล่งท่องเที่ยว หมายถึง กระบวนการดำเนินงานของชุมชนในการจัดตั้งโครงการ การรวมกลุ่ม การคิดร่วมกัน การกระจายผลประโยชน์และการประสานงานกับภายนอก วัฒนธรรมชุมชน หมายถึง ระบบการผลิต ระบบความสัมพันธ์และระบบคุณค่าของชุมชนและการส่งผลต่อการจัดการแหล่งท่องเที่ยวของชุมชน

การพึ่งตนเอง หมายถึง ภาวะที่ชุมชนสามารถพึ่งตนเองในด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมและการส่งผลต่อการจัดการแหล่งท่องเที่ยวของชุมชน

การมีส่วนร่วมของชุมชน หมายถึง การเข้าร่วมของชาวไทยทรงดำ ในการจัดการแหล่งท่องเที่ยวในชุมชน ได้แก่ ระดับของการมีส่วนร่วม รูปแบบการมีส่วนร่วมและกระบวนการมีส่วนร่วม จากการจัดการแหล่งท่องเที่ยวในชุมชน ทั้งนี้เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ร่วมกัน

ชุมชนไทยทรงดำ หมายถึง ชาวไทยทรงดำที่อาศัยอยู่บ้านเขาย้อย หมู่ 5 ตำบลเขาย้อย อำเภอเขาย้อยและได้เข้าร่วมเป็นสมาชิกโครงการเยี่ยมชมเรือนเฮือนเหย้าชาวไทยทรงดำ